

«Preferam să scriu eu istoria mea»

Inaintea convorbirii cu Josef Mundy știam despre el doar că este originar din România, că este unul dintre cei mai interesați și mai controversați dramaturgi israelieni și că se ocupă și de regie. După convorbire nu aveam să știu, dincolo de amănunte, mult mai mult. Dar citisem între timp (în franceză și engleză) trei din piesele lui; de-acolo am aflat — nu totul, desigur, însă esențialul — nu numai despre „omul și scriitorul” Mundy, ci și despre visurile și coșmarurile unei colectivități umane de o spiritualitate singulară, cum singulară este și experiența istorică și politică, socială și culturală a Statului Israel. Tehnică de ultimă oră și eresuri milenare, „the American way of life” și amintirea dureroasă a unei Europe rafinate și barbare, trufia și spaimele unui popor ales și blestemat, nepăsarea libertină a israelianului, „de baștină” și reticența sceptică a evreului rătăcitor ajuns în Țara Făgăduinței, violența și sensibilitatea, îndrăzneala și resemnarea, umorul și tristețea — iată subiectele, temele, personajele, situațiile pieselor lui Josef Mundy: *Metroul roșu*, *Se învîrtește!*, *Noaptea vesele din Frankfurt*. De la ele a și început discuția noastră. „Ah, *Metroul roșu* am scris-o odată cînd eram beat. Adică așa mi-a venit ideea, cînd eram amețit și eram la Paris, în metrou, și metroul tot mergea și nu se mai oprea, era cea mai lungă stație. Totul e luat din viață”. Și, la zîmbetul meu ironic-înțelegător: „Serios, așa a fost! Și tipii care se bat, și muncitorul care-i urăște pe intelectuali — i-am văzut pe toți. Piesa a fost jucată și la Paris, și la Tel-Aviv, la Habima, în 1978, într-un ciclu de piese scurte, i-am zis «ciclul alcoolic». A avut mare succes”. Dar celelalte două? „Ei, *Se învîrtește!* e cea mai bună, așa zic toți. Cînd am scris-o? Prin '69... Mai înainte fusesem mult timp la Paris, pe urmă a început Războiul de șase zile și m-am întors în Israel, mă simțeam implicat. Se discuta în toată lumea despre război și despre sionism, și atunci am scris piesa asta în care i-am pus să stea de vorbă, să se contrazică pe Theodor Herzl, fondatorul sionismului, și pe Kafka, un evreu care ar fi vrut să nu fie evreu. Bineînțeles, nici unul nu are dreptate. Am jucat piesa, la Tel-Aviv, într-un beci în care înființasem un club; între timp, asta a devenit cel mai interesant teatru din capitală. A avut succes, așa că a fost selecționată și pentru Festivalul de la Edinburgh. Pe urmă am jucat-o și în America, iar prin '72—'73 am pus-o chiar eu, la Paris, ajutat de Petrică Ionescu. A plăcut și acolo. În Israel se mai joacă și acum.” Îi spun că mie cel mai mult mi-a plăcut *Noaptea vesele din Frankfurt*, care mi s-a părut o piesă foarte dură, dar foarte frumoasă și propunînd un dublu conflict extrem de interesant: între evrei și germani, pe de o parte, și între un evreu israelian și unul din diaspora, pe de altă parte. „Pe asta am scris-o acum vreo trei ani. S-au jucat cam 50 de spectacole la Haifa și s-a jucat și în Germania. Peste tot a ieșit un scandal crîncen. Pe nemți i-a enervat faptul că în spectacol banda de neonaștiți

era adusă în scenă de un veteran de război care ieșea dintr-o hazna. Chiar Peter von Becker, redactorul-șef al lui «Theater heute», m-a atacat. În Israel i-a enervat personajul Didi, evreul născut acolo, care e frumos și voinic dar cam prost și neșlefuit. M-au făcut fascist.” Îl afectează cronicile negative? „Mă doare întotdeauna cînd sint criticat, dar nu răspund niciodată. Am fost foarte elogiât, dar și foarte atacat. Despre o piesă, Guvernatorul din Ierihon, au zis că e «o murdărie» și «o otrăvă», iar despre mine un critic a scris că sint un autor fascist pentru un public fascist. Pe unul l-am și luat la pumni. Ne-am întîlnit într-un bar, m-am prefăcut că sint beat și i-am tras un pumn. M-au dus și la poliție, dar pînă la urmă s-a aranjat. Era ăla cu «otrăva». Acuma e foarte dulce cu mine. Oricum, țin minte toate cronicile rele; pe cele bune, nu.” Și se scuză că trebuie să plece, a promis și altora că o să stea de vorbă cu ei.

Ne reîntîlnim peste vreo două zile, unde va pe strada Vulturii, în cartierul în care s-a născut și a copilărit. „Nu-i așa că vorbesc românește mai bine ca alaltăieri?” Și, într-adevăr, așa e. „Fantastic, n-am mai vorbit românește de cînd am plecat din țară, în 1951. Aveam 16 ani. Am plecat fiindcă mama nu putea să-i suferă pe comuniști; la școală ne puneau să ne ridicăm în picioare și să strigăm «Trăiască Stalin!» Am făcut liceul la «Matei Ba-

JOSEF MUNDY

sarab», era un liceu foarte bun, formația de bază de-aici o am. În Israel n-a fost deloc ușor. Am fost rău tratați, ne ziceau «hoți», deși în închisorile din Israel, din cite știu eu, n-au fost niciodată evrei din România. Tatăl meu era blănar, dar a trebuit să învețe, la 44 de ani, zidăria. Casa în care am stat a făcut-o singur. Pe urmă a mers mai ușor.” Îl întreb cînd a început să scrie. „Aici, în țară, cînd aveam vreo 15 ani, am scris o poezie; dar era numai pentru mine. Voiam să mă fac istoric. De fapt am început să scriu în Israel, după ce am ieșit din armată — am făcut războiul din Sinai cu arma în mînă. Poate că în România aș fi scris poezie sau proză, dar acolo nu cunoșteam destul de bine ebraica, nu știu nici idiș, limba mea de bază e româna, așa că m-am apucat de teatru fiindcă dialogurile îmi ieșeau mai bine, e limba vorbită; ce-i drept, îmi și plăcea teatrul, eram îndrăgostit de Büchner și am scris un «plagiât» după Woyzeck; eram foarte mîndru de mine. Pe urmă, împreună cu un prieten, am făcut un fel de teatru de avangardă în care jucam Beckett, Ionescu, imediat după premiera pariziană. Era prin '58. Am intrat apoi la Istorie, dar am văzut că nu-i de mine; preferam să scriu eu istoria mea, așa că m-am mutat la o secție de teatru deschisă chiar atunci. Am stat vreun an, pe urmă am intrat într-un teatru ca asistent de regie și figurant. La 26 de ani ajunsesem la

teatrul Habima, unde mi s-a și jucat o piesă, O cameră lingă mare — acum mi se pare necoaptă. Pe urmă am stat la Paris, din '64 în '68, primisem o bur-să. Aici am lucrat la televiziune; era interesant, dat tot teatrul îmi plăcea mai mult. Pînă la urmă am înființat un café-teatru, cu ajutorul lui Roger Blin. Într-o zi m-am dus la el și i-am spus: «Sint un scriitor israelian care are talent și aș vrea să-mi citiți piesele». Le-a citit, i-au plăcut și m-a recomandat la Teatrul Mouffetard, unde mi s-a jucat *Pumn-contrapumn* — era o aluzie la Huxley. Apoi m-am întors în Israel, unde am început să mă cert din cauza ideilor mele. Am montat Golem cu o trupă de 20 de actori și nu le-am dat voie celor din comitet să asiste la repetiții. Cînd au văzut ce făcusem (Golemul era un balon imens și, bineînțeles, foarte fragil), au turbat de enervare, dar era prea tirziu — trebuia să plecăm la Berlin, la Festivalul «Interdrama». Am plecat și am obținut un succes enorm, au fost trei sferturi de oră de aplauze. Dar și după ce m-am întors, au început să-mi facă tot felul de mizerii, cițiva ani n-am lucrat nimic și nici nu m-au jucat. Fiindcă nu sint de acord cu sistemul teatral.” Dar care este, de fapt, acest sistem? „Oh, e un adevărat sistem totalitar! Guvernul subvenționează teatrul, mai exact cîinci teatre și un teatru pentru copii, în proporție de 40%. În rest, mai e un teatru subvenționat de Sindicatul Muncitorilor și multe companii particulare. Ei bine, teatrele subvenționate au un director artistic și un director administrativ, plus un comitet sau juriu «de onoare», format din generali, avocați și alții. Acest comitet nu poate efectua o cenzură propriu-zisă (anul trecut s-a și desființat cenzura), dar îți poate pune bețe în roate. De pildă, cînd am montat Guvernatorul din Ierihon, comitetul a demisionat în bloc, în semn de protest! Pînă la urmă a ieșit scandal și în Parlament din cauza asta! La Habima există și o boală grea, cu care a venit din Rusia — colectivismul: actori care nu pot fi dați afară, chiar dacă nu sint buni, care iau salariu de pomană și pe care ți-i impune conducerea cînd îți faci distribuțiile. La Teatrul Municipal, Cameri, unde sint acum, e ceva mai bine, sint mai deschiși. E bine să știți toate astea ca să aveți grijă să nu faceți greșeli acum, cînd sînteți în transformare.”

Între timp am trecut prin străduțe cu case vechi și asfalt crăpat, cu grădini înflorite și lăzi de gunoi în fața porților. „Aici stătea un băiat cu care jucam fotbal, și-aici am spart într-o zi un geam cit o vitrină...” Ne despărțim la o intersecție, după ce cădem de acord în ce privește traducerea, pentru suplimentul revistei „Teatru azi”, a piesei *Noaptea vesele din Frankfurt*. După cițiva pași, Josef Mundy mă strigă: „Am uitat să vă spun că acum cițiva ani am luat un premiu al I.T.I. și că anul ăsta o piesă scurtă de-a mea a fost selecționată pentru Festivalul de la New York. Nu știu dacă interesează.”

Festivalul de la New York este unul dintre cele mai importante festivaluri de dramaturgie din lume.

ALICE GEORGESCU